

UGOVOR IZ LISABONA

(eng. *Treaty of Lisbon*)

SEKCIJA: EU i države članice

TEMATSKA OBLAST: Istorija i razvoj EU

POVEZANI POJMOVI: Jedinstveni evropski akt, Ugovor iz Maastrichta, Ugovor iz Amsterdama, Ugovor iz Nice, Ugovor o ustavu Evropske unije, Primarni izvori prava Evropske unije, Osnivački ugovori Evropske unije

INTERNET IZVOR: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:FULL:EN:PDF>

Lisabonskim ugovorom, potpisanim 13. decembra 2007, izmenjeni su Ugovor o Evropskoj uniji i Ugovor o osnivanju Evropske zajednice, koji je preimenovan u Ugovor o funkcionisanju Evropske unije. Današnja Evropska unija je zasnovana na dva ugovora iste pravne snage: Ugovoru o Evropskoj uniji i Ugovoru o funkcionisanju Evropske unije. Lisabonski ugovor je stupio na snagu 1. decembra 2009.

Izmenjeni Ugovor o Evropskoj uniji se sastoji iz preambule i normativnog dela, koji je podeljen na šest poglavlja. Prvo poglavlje nosi naziv „Opšte odredbe”. U njemu su definisani ciljevi i zadaci Unije, osnovna pravna načela, kriterijumi za podjelu nadležnosti između Unije i država članica, kao i odnosi sa susedima. Drugo poglavlje je posvećeno „Demokratskim načelima Unije”. U trećem poglavlju, „Odredbe o organima Unije”, utvrđena je institucionalna struktura Unije. Četvrto poglavlje odnosi se na mogućnost uspostavljanja unapredjene saradnje između država članica. U petom poglavlju sadržane su „Opšte odredbe o spoljnim aktivnostima Unije i posebne odredbe o zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici”. U poslednjem, šestom, poglavlju, nalaze se završne odredbe kojima se reguliše pravni status Unije, postupak izmene Ugovora i postupak za napuštanje Unije.

Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije su utvrđene nadležnosti Unije i način njihovog sprovođenja, politike Unije, međunarodne aktivnosti Unije, organizacija, sastav i ovlašćenja organa Unije, postupci za donošenje pravnih akata i njihovo pravno dejstvo.

Lisabonskim ugovorom je određeno pravno dejstvo Povelje EU o osnovnim pravima, koja je usvojena 2000. godine. Ona je po pravnoj snazi izjednačena sa dva osnivačka ugovora, čime je postala deo primarnog prava EU.

Ugovor iz Lisabona je uneo značajne novine u ustrojstvo Evropske unije. Ukinuta je struktura tri stuba Evropske unije. Stubovi (Evropska zajednica, Zajednička spoljna i bezbednosna politika i Policijska i pravosudna saradnja u krivičnim stvarima) objedinjeni su u jedinstvenu organizaciju, ali sa različitim ovlašćenjima organa u zavisnosti od oblasti delovanja. Oblast bivšeg trećeg

stuba (Policijska i pravosudna saradnja u krivičnim stvarima) uključena je u glavni korpus prava EU i na nju se, uz određene izuzetke, primenjuju pravila i postupci koji važe za ostale oblasti u nadležnosti Unije. Zajednička spoljna i bezbednosna politika je, međutim, ostala u okvirima međuvladine saradnje, budući da se najvažnije odluke i dalje donose, u skladu sa načelom konsenzusa, jednoglasno. Ona je i dalje regulisana posebnim pravnim instrumentima i, osim u posebno predviđenim slučajevima, u ovoj oblasti je isključena nadležnost Suda pravde.

Lisabonskim ugovorom Evropska unija je i formalno dobila status pravnog lica i subjekta međunarodnog prava. Evropska unija je zamenila i nasledila sva prava i obaveze Evropske zajednice koje proizlaze iz unutrašnjih propisa i međunarodnih sporazuma, kao i celokupnu imovinu Evropske zajednice, koja je prestala da postoji stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora. Od tog momenta delegacije Evropske komisije u trećim državama i međunarodnim organizacijama postale su Delegacije Evropske unije. Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju (Evroatom) nije izmenjen Lisabonskim ugovorom tako da je ovaj ugovor i dalje na snazi, a Evroatom nastavlja da postoji kao poseban međunarodnopravni subjekt, mada institucionalno povezan sa Unijom.

Ugovor iz Lisabona je, pored navedenih izmena, doneo i značajne novine u institucionalnom okviru EU i načinu donošenja odluka.

Povećan je demokratski legitimitet Unije. Evropski parlament je dobio nova, značajnija ovlašćenja. Zajedno sa Savetom EU, Evropski parlament obavlja zakonodavnu i budžetsku funkciju. Raniji postupak saodlučivanja, u kojem su Savet i Evropski parlament zajedno donosili propise, sada postaje pravilo i preimenovan je u redovni zakonodavni postupak. Lisabonskim ugovorom je povećan broj oblasti u kojima se primenjuje redovni zakonodavni postupak (na 40 novih oblasti odlučivanja), čime je više nego udvostručen broj oblasti u kojima se primenjuje ovaj postupak (pre Lisabona postupak saodlučivanja je primenjivan u 33 oblasti). Osim toga, povećana su politička ovlašćenja Evropskog parlamenta u postupku

izbora Evropske komisije. Evropski parlament bira predsjednika Evropske komisije. Ovo, ipak, treba shvatiti uslovno, jer Evropski parlament ima mogućnost samo da se saglasi ili odbije predlog Evropskog saveta, koji predlaže samo jednog kandidata. Međutim, i Evropski savet prilikom predlaganja predsjednika Evropske komisije mora da vodi računa o rezultatima izbora za Evropski parlament i odnosu snaga u ovom organu. Jačanje uloge Evropskog parlamenta predstavlja jasan nastavak trenda započetog još 1979. godine uvođenjem neposrednih izbora za Evropski parlament.

Ugovorom iz Lisabona je takođe predviđena veća uloga nacionalnih parlamenata u zakonodavnom procesu. Nacionalni parlamenti država članica se obaveštavaju o svim predlozima zakonodavnih akata u godišnjem zakonodavnom planu Evropske komisije, kao i o konsultativnim dokumentima Komisije, tzv. belim i zelenim knjigama (detaljnije: *Bela knjiga*, *Zelena knjiga*). Osim toga, parlamenti država članica su dobili značajna ovlašćenja u vezi sa primenom načela supsidijarnosti (detaljnije: *Nadležnosti Evropske unije*), uključujući i pravo pokretanja postupka pred Sudom pravde u slučaju kršenja ovog načela.

Najviše političko telo Unije, Evropski savet, formalno-pravno je dobilo status jednog od glavnih organa EU. Uvođenjem funkcije predsjednika Evropskog saveta povećane su kohezija i efikasnost u radu ovog organa. Predsednika biraju članovi Evropskog saveta kvalifikovanom većinom na period od dve i po godine. Prvi predsednik je bio Herman Van Rompej (2009–2014), bivši premijer Belgije, a sadašnji predsednik je Donald Tusk (od 2014), bivši premijer Poljske.

Uveden je nov način glasanja u Savetu EU koji je trebalo da omogući jednostavnije donošenje odluka, pri čemu se uzima u obzir broj stanovnika u svakoj državi članici. Umesto sistema odmeravanja (ponderisanja glasova), gde je svaka država imala određeni broj glasova, uveden je novi sistem, tzv. dvostruke većine, gde svaka država ima jedan glas. Odluka je doneta ako je za nju glasalo 55% članova Saveta (u pojedinim slučajevima 72%) koji zajedno predstavljaju 65% stanovništva EU. Takođe je povećan broj oblasti u kojima se odluka donosi kvalifikovanom većinom, tako da se ovaj način odlučivanja danas primenjuje na 114 oblasti.

Lisabonskim ugovorom učinjen je napor da se obezbedi veće jedinstvo spolnog delovanja EU. U tom cilju visoki predstavnik za spolnu i bezbednosnu politiku je postao potpredsednik Evropske komisije i predsedavajući Savetu za spoljne poslove. Time su objedinjene ranije funkcije komesara za spoljne poslove i visokog predstavnika Unije za spoljne poslove i bezbednosnu politiku. Prva visoka predstavnica Unije nakon stupanja na snagu Lisabonskog ugovora je bila baronesa Ketrin Ešton (2009–2014) iz Velike Britanije, a sadašnja visoka predstavnica je Federika Mogerini (od 2014) iz Italije. Lisabonskim ugovorom je predviđeno osnivanje Evropske službe za spoljne poslove.